

Maria Brockhoff

Om de indlysende fordele ved verdens undergang - apokalyptisk konspirationisme

Amerika lider tydeligvis, og set fra mit synspunkt ligger Amerika på sit dødsleje og har desperat brug for ledelse og en ny retning. [...] landet kunne stå overfor en revolution fordi lederskabet og regeringen har skjult sandheden, og de kan ikke eller vil ikke finde en løsning på de grundlæggende problemer som folket i dette land lider under [...] klassesdeling, racisme og kønsdiskriminering bliver brugt til at splitte folket, og disse tre onder truer med at ødelægge hele landet. Amerika må tage effektivt hånd om denne splittelse, ellers vil landet stå ansigt til ansigt med anarki og revolution. (Farrakhan 1993: 1)

Således beskrev den kontroversielle afroamerikanske leder Louis Farrakhan i 1993 sit billede af Amerikas tilstand. Citatet er ikke valgt, fordi det på nogen måde er enestående, men tværtimod fordi det er symptomatisk for den oratoriske stil og det billedsprog, som anvendes i meget af den retorik, der udgår fra den afroamerikanske organisation The Nation of Islam (NOI), som Louis Farrakhan er leder af.

Organisationens retorik kan ses som et klassisk eksempel på, hvordan apokalyptiske forestillinger og konspirationisme kan fusionere og blive til en potent retorisk figur: Anarki, kaos og revolution står lige for døren, men ikke kun katastrofemetaforerne flyder frit – man er også optaget af at finde frem til de ansvarlige bag den fortvivlede tilstand. Ikke overraskende peger Farrakhan på lederskabet og regeringen, og senere på de ”ondskabsfulde, snu politikere og ledende forretningsmænd” som de ansvarlige, der oven i købet gør de sorte, de fattige og de syge til syndebukke for landets ulykker (Farrakhan 1993: 21).

Det er mit ærinde med denne artikel at søge at give et nærmere signalement af den intime forbindelse mellem apokalypsen og konspirationismen. Jeg vil især have fokus på, hvorledes den apokalyptiske forestilling kan understøtte og styrke den konspirationistiske argumentation og hermed øge den politiske

gevinst, der måtte være i at abonnere på et konspirationistisk verdensbillede.

Som afsæt for denne undersøgelse vil jeg dykke ned i NOI's retorik, kosmologi og eskatologi.

Først vil jeg kort præsentere begrebet apokalyptisk konspirationisme, og derefter vil jeg skitsere NOIs kosmologi og eskatologi og de særlige konspirationistiske træk de indeholder. Med dette som baggrund vil jeg søge at give eksempler på, hvordan det apokalyptiske perspektiv udfolder sig både i den måde organisationen læser aktuelle såvel som forventede begivenheder på, og jeg vil søge at antyde, hvordan det apokalyptiske perspektiv kan tilføje organisationens konspirationistiske argument nogle væsentlige gevinster i form af bl.a. en opskrivning af fjendebilledet, et øget mobiliseringspotentiale, og en øget autoritet til lederskabet. Afslutningsvis vil jeg diskutere, hvorledes den religiøse apokalypse kan fusionere med en politisk forventningshorisont og en konspirationistisk afsløringsstrope i en potent populistisk retorik.

Begreberne konspirationisme og konspirationsteori, som jeg vil benytte mig af i det følgende, anvendes ofte som polemiske termer, der bruges som påskud til at mistænkeliggøre en given modstanders argumenter. Det er ikke min intention her at efterprøve, hvorvidt denne eller hin teori er rigtig eller ej, og det er heller ikke mit ærinde at vurdere, hvorvidt det, på baggrund af historiske, politiske eller sociale forhold, er rimeligt at sorte amerikanere kan føle, at nogen har skabt en sammensværgelse mod dem. 'Konspirationisme' skal således i denne kontekst blot forstås som forestillingen om, at verdens begivenheder er orkestreret af kræfter, som med skjulte og onde hensigter truer særlige grupper, værdisystemer, magtpositioner eller den politiske orden.

'Apokalyptisk' skal forstås både som den konkrete læsning og fortolkning af religiøse profetier om verdens undergang, men dækker også mere sækulare improvisationer over det apokalyptiske tema, der kan omfatte det, som Richard Hofstadter i sit berømte essay om amerikansk konspirationisme kalder "fødsel og død af hele verdener, hele politiske ordener, hele systemer af menneskelige værdier." (Hofstadter 1963: 29)

I. Apokalyptisk konspirationisme

Der er flere sammenfald mellem konspirationisme og apokalyptiske forestillinger. På et overordnet niveau kan man hævde, at både konspirationen og apokalypsen genererer symbolske ressourcer, der kan håndtere det ondes problem. Konspirationsteorien identificerer og udpeger ondskaben, og apokalypsen beskriver dens ultimative konsekvenser (Barkun 2006: 10).

Den mere moderne sækulariserede apokalyptiske forestilling, som Reinhart Koselleck præsenterer (Koselleck 2000: 189), har mennesket som et hand-

lende subjekt, der så at sige selv fremskriver historien, en parallel til subjektet i konspirationismen, der er aktivt handlende og ligeledes selv søger at blive herre over begivenhederne, bekæmpe fjenden og forløse verden.

Apokalypsebegrebet rummer ikke blot forestillingen om verdens undergang, men indeholder også betydningen af åbenbaring eller afdækning - det øjeblik hvor de virkelige kræfter i verden afslører sig. Sammenhængen til konspirationismen er åbenlys, idet afdækning og afsløring også er en af de helt centrale figurer i langt de fleste konspirationsteorier – nemlig tanken om at noget skjult, som har en afgørende betydning, afsløres (Berlet 2003: 85). Som Hans Blumenberg har påpeget, skete der i oplysningstiden en forskydning i opfattelsen af forestillingen om påklædning. Den blev efterhånden til en negativ trope der snarere signalerede forklædning og kom til at fremstå som et mistænkeligt forsøg på at skjule noget. Den enkelte skulle stå afklædt for Gud og mennesker og fremstå i ren sandhed, og der udviklede sig en særlig magtmistænksomhed, der var rettet mod elitens formodede forkærlighed for at skjule sig. Med mistanken om at sandheden blev skjult, kom den nøgne sandhed i det moderne til at fungere som en modstandens trope i kampen mod eliten (Blumenberg 2002: 82).

Afsløringens modstandspotentiale er helt central i mange konspirationistiske forestillinger, men også apokalyptiske forestillinger kom i løbet af senmiddelalderen til at fungere som modstandstroper, idet de kom i opposition til den etablerede kirke og ofte endte med at blive marginaliseret som kætterske, når de søgte at aplikere det apokalyptiske syn på politiske og historiske begivenheder (Koselleck 2000:186). Man kan hævde, at også disse apokalyptiske modfortællinger trak på afsløringsforestillingen, da profetien var et udtryk for, at man havde ”del i en overtidslig sandhed”, som efterhånden unddrog sig kirkens kontrol (Koselleck 2000: 186).

Et tredje sammenfald mellem konspirationisme og apokalyptiske forestillinger kan findes i den komprimering af tiden, som Koselleck har påpeget findes i den apokalyptiske forestilling, hvad enten det er en førmoderne forestilling om afkortningen af den naturgivne tid, som fører frem til dommedag og de udvalgte frelse, eller det er en mere moderne forestilling om acceleration af fremskridt i historien, der ender i et sekulært tusindårsrige (Koselleck 2000: 185, 188). I mange konspirationistiske forestillinger genfindes denne trope, om end forløsningen ofte er overskygget af en mere urovækkende dystopisk forestilling. ”Tiden løber ud, beviserne hober sig op fra mange sider og fra mange kilder, oktober 1952 bliver den fatale måned, hvor Stalin vil angribe” sagde Robert Welch fra John Birch Society i 1951 (Hofstadter 1963). I veludviklede moderne konspirationsteorier genfinder man således ofte en forestilling om accelerationen af begivenheder, der fremskriver den kendte verdens

undergang, eller som Hofstadter udtrykker det ”den paranoide¹ talsmand ser konspirationens skæbne med apokalyptisk målestok [...] han lever i et konstant vendepunkt. Det apokalyptiske i den paranoide stil nærmer sig faretruende en håbløs pessimisme, men stopper som regel lige før den når dertil.” (Hofstadter 1963: 30).

Apokalyptisk konspirationisme er et transhistorisk fænomen, og man kan identificere mange udbrud op gennem historien. 1500-tallets hekseprocesser var båret af ideen om Satans konspiration med heksene om at tilrane sig verdensherredømmet. I det sene 1700-tal var det en udbredt antagelse, at frimurere og illuminati stod bag Frankrigs katastrofale sammenbrud i revolution og kaos. I 1800-tallet opstod der panik i Storbritannien ved afdækningen af en formodet sammensværgelse mellem den laverestående irske/keltiske race og medlemmer af den amerikanske kongres, der havde til formål at underminere den britiske civilisation. Og endelig antikommunismen og antisemitismen i det 20. århundrede, der rettede skytset mod konkrete agenter for det onde og iscenesatte spektakulære undergangsvisioner. Alle er de forestillinger, der både rummer det apokalyptiske element og anklagen mod fjenden (Berlet 2003: 85; Brockhoff 2007: 123-125).

II. En modfortælling

I en moderne kontekst udfolder apokalyptisk konspirationisme sig på mange felter. Især i den amerikanske tradition kan man aflæse en stærk tilbøjelighed til at fusionere den eksplicit religiøse apokalyptiske forestilling med den politiske konspirationisme i den potente alliance mellem fundamentalistiske kristne og den politiske højrefløj.

Nation of Islam er i den forbindelse interessant, da organisationen også benytter sig af både den apokalyptiske og den konspirationistiske forestilling i sin selvforestilling, men også positionerer sig som en modfortælling til en del af den amerikanske selvforståelse.

Det er vanskeligt at få et klart billede af organisationens udbredelse, men ifølge iagttagere havde Nation of Islam i slutningen af 90'erne mellem 50.- og 100.000 medlemmer (Goldberg 2001: 186). Organisationen er således en meget lille del af de ca. 2,5 millioner muslimer, der findes i USA og en endnu mindre del af den afro-amerikanske befolkning, der er på ca. 36 millioner.

Ikke desto mindre er organisationen særdeles højt profileret og har formået at tiltrække store personligheder som Muhammad Ali og Malcolm X, og den nuværende leder Louis Farrakhan formår jævnligt at skabe forsider i de amerikanske medier. Senest har det, i forbindelse med valget af den demokratiske præsidentkandidat, været et væsentligt emne, hvorvidt Barack Obama var i

stand til at lægge tilstrækkeligt afstand til Farrakhan (Washington Post: januar 2008), og det er blevet gransket omhyggeligt, hvor mange medarbejdere i hans stab der havde tilknytning til NOI. En af årsagerne til, at organisationen nyder så stor opmærksomhed i medier og også har en vis indflydelse på den politiske scene på trods af sit lave medlemstal, er sandsynligvis en blanding af lederskabets evne til at provokere og til at lægge sig op ad en populistisk retorik.

Man kan hævde, at en organisation som NOI udfordrer den del af det amerikanske selv billede, der baserer sig på en form for civil religion. I denne udgave af amerikansk selvforståelse er amerikanerne Guds udvalgte folk, der gennem uddrivelsen fra det gamle Europa kom til det forjættede land, og dér byggede det nye Jerusalem. Den civile religion har profeter som Franklin, martyrer som Kennedy, hellige begivenheder som Independence Day, og pilgrimssteder, ritualer og hellige symboler som The Statue of Liberty. Den civile religion postulerer og definerer en samfundsmæssig konsensus gennem sin vedholdende understregning af amerikanske værdier, normer og livsstil, som de ”religiøse” religioner ikke i samme grad kan trække på, da de i højere grad er separate enheder med en mere isoleret eller sekterisk sammenhængskraft (Gardell 1996: 93).

NOI positionerer sig som et modbillede til denne konsensusforestilling. Organisationen problematiserer og angriber den civile religions centrale ikoner som f.eks. frihedsgudinden. For mange sorte er Amerika således på ingen måde et frihedens land, men tværtimod symbolet på undertrykkelse og slaveri, og Frihedsgudinden har en særlig status i denne sammenhæng, idet ”Frihedsgudinden er ikke andet end en havneluder. Hun står der med sin fakkell, klar til at hive op i kjolen og blotte sig og lade skibene rulle ind” (Gardell 1996: 95).

III. *Shabazz’ stamme*

NOI har udviklet en kosmologi, der kan ses som et eksempel på apokalyptisk konspirationisme, idet den både trækker på religiøse apokalyptiske temaer og på klassisk konspirationistisk tænkning.

Wallace D. Fard, der grundlagde bevægelsen i 30’erne, hævdede at være den genfødte Allah, og at den sorte mand var skabt i Guds billede. Ifølge hans kosmologi var det udvalgte folk en sort stamme ved navn Shabazz. En gudsvidenskabsmand skabte imidlertid en ond hvid race, der underlagde sig de sorte, der i mellemtiden var blevet korrumpere og syndefulde. Gud vendte sig fra sit udvalgte sorte folk og tillod de hvide at gøre dem til sine slaver, og de hvide ændrede teksten i Bibelen for at sløre det forhold, at de sorte i virkeligheden var det udvalgte folk.

Ifølge Fard var de hvides herredømme efter 6000 års styre ophørt i 1914. Herefter skulle de sorte af Shabazz' stamme vende tilbage til positionen som det udvalgte folk, og de usandheder som de hvide havde indført i Bibelen ville blive åbenbaret. Der ville, på et ikke nærmere angivet tidspunkt, blive en endelig konfrontation mellem de hvide og de sorte på Armageddons slette, og kun 144.000 sorte ville undslippe i et gigantisk rumskib sendt af Allah. (Goldberg 2001: 150-153)

Denne kosmologi og eskatologi har i en årrække fungeret som mytologisk resonansbund for den diskurs, som Louis Farrakhan har formidlet til afro-amerikanere, og den er stadig højt profileret på organisationens hjemmeside (Final Call: juli 2007). Den mytologiske og religiøse udlægning af de sorte amerikaneres tilblivelse, lidelseshistorie og endelige udfrielse er historien om, hvorledes der gennem tiderne har eksisteret en vedvarende, gennemgribende og gennemført konspiration rettet mod den sorte stamme.

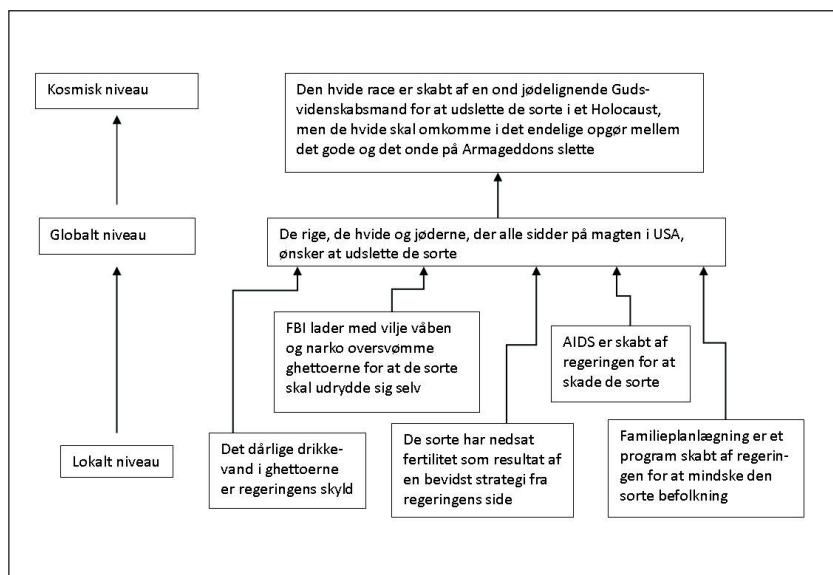
Eskatologien løfter således konspirationismen op på et kosmisk niveau, men i den diskurs, der udfolder sig i NOI, kan man iagttage, hvorledes konspirationsteorier fungerer på både lokale og mere omfattende 'globale' niveauer. Louis Farrakhan har i forskellige sammenhænge gjort rede for, hvorledes de sortes daglige liv på mange områder er truet af bevidste, planlagte anslag fra de hvides side. Alle disse del-fortællinger føjer sig sammen til en forestilling om, at der ligger en større plan bag:

Vi dør. Sorte i Amerika har en uforholdsmæssig høj dødsrate. Er der en plan? Det tror vi. De bruger allerede kemisk krigsførelse, [...] biologisk krigsførelse, bakteriel krigsførelse mod sorte. AIDS er ikke tilfældig, lige så lidt som kopper var en tilfældighed med indianerne [...] Uzi'erne, AK-47'erne, din fjende giver dig automatiske våben nu. [...] dette er alt sammen kalkuleret. Det er alt sammen en del af konspirationen. (Farrakhan citeret fra Goldberg 2001: 174)

På et lokalt niveau er de sorte således truet af bevidste forsøg på udryddelse, en undergangsvision der spejles i forestillingen om, at hele landet står overfor opløsning og kaos, som det beskrives i det indledende citat fra Louis Farrakhan og endnu engang forstærkes i den kosmiske forestilling om det endelige slag mellem sorte og hvide.

Det er således ikke kun i en eksplicit religiøs kontekst, den apokalyptiske konspirationisme udfolder sig, men også på det konkrete politiske og jordiske niveau. Det bliver dermed muligt at bringe både det konspirationistiske og det apokalyptiske argument ind i det daglige, det politiske og det religiøse liv.

Sammenfattende kunne NOIs apokalyptiske konspirationisme illustreres i følgende figur:

IV. Store ledere og kosmiske fjender

NOI har et særligt forhold til Bibelen. Skønt organisationen er islamisk, så trækker den i udpræget grad på bibelske citater og allegorier. Ifølge organisationens konspirationistiske forestilling er Bibelen som nævnt bevidst blevet fejlfortolket af de hvide og læst ind i den kristne religion, så den kunne bruges til at holde den sorte mand nede. Som modstykke til denne formodede tekstforfalskning læser organisationen Bibelen ind i en ganske anderledes konkret kontekst, idet man anser den for at være en nøje beskrivelse af tegn og begivenheder der skal indtræffe forud for de sidste dage, og man antager, at der er en forudbestemt forbindelse mellem en bestemt figur i de bibelske skrifter (Type), og en konkret person i nutiden (Antitype). Den oprindelige figur, f.eks. Moses, har sin egen plads og betydning i skriften, og hans handlinger er en instruktion i det, som antitypen skal foretage sig i nutiden og de profetier, han skal opfylde (Gardell 1996: 126).

Et andet eksempel på, hvorledes konkrete og aktuelle begivenheder læses ind i en kosmisk kontekst, er den konflikt, der har pågået mellem FBI og NOI i det meste af organisationens levetid. FBI fik tidligt øje på de sorte le-

dere og iværksatte utallige kampagner af forskellig art mod dem. Aflytninger, smædekampagner, infiltration og fængslinger har været brugt for at søge at neutralisere organisationen - alt sammen med et forbløffende ringe udbytte. En af årsagerne til dette har sandsynligvis været, at FBI alt for godt har passet ind i den eskatologi, som organisationen har udviklet. Den konkrete undertrykkelse, som de sorte var udsat for, kom til at fungere som et forvarsel om opfyldelsen af eskatologiens profetier (Gardell 1996: 97).

Man kan således hævde, at tilføjelsen af det apokalyptiske perspektiv til organisationens selvforståelse i en given nutid har to indlysende fordele. For det første betyder det, at man ved hjælp af en form for symbolsk eller metonymisk tegn læsning kan identificere de aktuelle og handlende ledere som del af et kosmisk og apokalyptisk projekt, at de tilføjes en meget høj grad af autoritet. Denne autoritet anvender lederne meget ofte til at udpege fjender, som det f.eks. er tilfældet i det indledende citat.

For det andet åbner det apokalyptiske perspektiv netop op for at udvikle meget omfattende fjendeforestillinger, idet det bliver muligt at tillægge konkrete fjender kosmiske konnotationer. At se FBI som agenter ikke bare for regeringen, men også for djævelen, bliver således et legitimt argument. Med denne opskrivning af fjenden kan man forestille sig, at det interne mobiliseringspotentiale i organisationen styrkes, da man må ruste sig ekstra til kampen mod en så mægtig fjende. Desuden kan man spille på den religiøse forpligtelse til at deltage i kampen på det godes side, der må antages at være en drivkraft hos mange medlemmer.

V. Det sidste udkald

I det foregående har jeg søgt at ridse op, hvordan et apokalyptisk perspektiv kan spille sammen med et aktuelt konspirationistisk verdensbillede. De mest iøjnefaldende fordele ved at abonnere på det apokalyptiske perspektiv er imidlertid de muligheder der åbner sig, når man kan definere og skabe billeder af fremtiden og afslutningen.

Denne forestilling bliver hos NOI emblematiske fremstillet i titlen på organisationens førende organ *The Final Call*. Man skal således ikke være i tvivl om, at tiden er ved at være inde, og studerer man avisens hjemmeside, vil man støde på artikler med titler som f.eks. *Den guddommelige odelæggelse af Amerika, kan det undgås?* eller *Guddommelige løsninger til at frelse os selv* (Final Call: (1996) 2007).

NOI har da også ofte forudset verdens undergang. 1955, 1965 og 1966 har alle været år, hvor Amerika skulle kollapse, (Gardell 1996: 162). Efter afslutningen på den første Irak-krig var artiklerne i *The Final Call* optagede af at fast-

slå, at skønt denne krig var slut, var den bare optakten til en meget større krig mellem de guddommelige kræfter, et forhold der bl.a. kunne bekræftes i tegn på kosmiske forstyrrelser som f.eks. tørke i Californien (Gardell 1996: 162). Dette kosmiske klima-tema er stadig populært i Louis Farrakhans artikler på organisationens hjemmeside, hvor han analyserer tegn på det snarlige opgør under overskrifter som *Global klimarapport understøtter profetiske advarsler og Vejrplager² fortsætter med at ramme Amerika* (Final Call: april, 2007).

At inddrage fremtiden og afslutningen i konspirationismen kan således have flere fordele. For det første kan det at have et begrænset og afsluttet tidsperspektiv som Hofstadter anfører medvirke til at styrke tilskyndelsen til at handle mod fjenden før det er for sent og til at inddrage andre i kampen (Hofstadter 1963). For det andet kan det fremkalde en følelse af at være udvalgt, idet man er del af den begrænsede gruppe, der har indsigt i og derfor også en vis grad af kontrol over de begivenheder, der skal komme. Man er desuden i en overlegen position i forhold til de, der ikke er udvalgte, som i megen apokalyptisk tænkning hurtigt bliver identiske med fjenden og som ikke blot bliver straffet af Gud, men aktivt skal bekæmpes. Som det fremgår af NOIs kosmologi er det at være udvalgt en af de troper, der optræder i organisationens forestillingsverden, og den kan læses ind i den ofte eksplicite antisemitiske diskurs, som præger store dele af organisationens retorik. Der har bl.a. i lange perioder hersket et inderligt fjendskab mellem NOI og den jødiske *Anti-Defamation League*, ligesom organisationens konsekvente anvendelse af Holocaustbegrebet dels har fungeret som en provokation mod det jødiske samfund, og dels som en understregning af omfanget af de sortes egen lidelseshistorie.

Overordnet set er løftet om den endelige forløsning i ragnarok dog tilsyneladende et tvægget sværd, idet det naturligvis er problematisk at forkynde verdens undergang, hvis den rent faktisk ikke indtræffer. Noget tyder imidlertid på, at også udeblivelsen af det endelige opgør paradoksalt nok kan være en mobiliserende faktor, idet den overtrumfer den åbenbare troværdighedskrise, der måtte indtræffe ved skuffelse over apokalypsens udeblivelse. Denne antagelse understøttes af et kendt studie fra 1956 *When Prophecy Fails*, hvor socialpsykologen Leon Festinger m.fl. undersøgte, hvad der egentlig skete med en amerikansk millenaristisk sekt, hvis profet havde forudsagt, at verden ville gå under i en massiv flodbølge (Gardell 1996: 161). Da flodbølgen udeblev, medførte det naturligt nok en massiv skuffelse hos medlemmerne, men skuffelsen blev hurtigt vendt til glæde, da lederen forkyndte, at Gud var blevet så glad for den overbevisning, som sekten havde udvist, at han havde besluttet sig for ikke at ødelægge verden alligevel.

Denne paradoksale efterrationalisering førte Festinger frem til tesen om kognitiv dissonans. Denne tese går i korte træk ud på, at når der opstår mod-

sætninger mellem de oplevede realiteter og den forestilling vi har om verden, vil vi som oftest søge at udligne disse modsætninger for at nedbringe det ubehag, som denne dissonans medfører. Det gør vi ved hjælp af en række strategier, hvoraf nogle af de mest anvendte er at ignorere de indkomne informationer eller at nedgøre, karikere, misforstå eller omfortolke dem. Disse almindelige forsvarsmekanismer er ofte på spil i megen konspirationisme, men Festinger konkluderede også, at man kan reagere på kognitiv dissonans ved at søge støtte hos andre, der har de samme overbevisninger som en selv, eller at søge at overbevise andre om ens ideers rigtighed. Ifølge Festingers tese vil det betyde, at den konstante pendulering mellem forventning og skuffelse, som nok uvægerligt vil være indeholdt i enhver apokalyptisk forestilling (i hvert fald indtil verden virkelig går under), vil være tilbøjelig til at styrke de overbevistes overbevisning, og den vil også anspore medlemmerne til at forsøge at overbevise andre i en øget mobiliserende og rekrutterende indsats, et forhold der kan udnyttes fordelagtigt i politiske eller religiøse organisationer.

Ud over fordelene ved denne psykologiske mekanisme der følger med forudsigelsen af verdens undergang, giver det profetiske perspektiv i apokalypsen desuden mulighed for, at et politisk lederskab kan udvikle en retorisk immuniseringsstrategi. I sin analyse af totalitarismen har Hannah Arendt gjort opmærksom på, at der ikke findes en bedre måde at hævde egen ufejlbarlighed på, end ved at udtrykke sig i profetier. Man kan løsrive et argument fra nutidens kontrol og hævde, at det kun er fremtiden, der kan afgøre, hvorvidt det er sandt eller ej, og ethvert forbigående nederlag kan altid bortforklares med, at det vil ende med en sejr i den sidste ende. Man kan således fremstå med stor autoritet som den, der til syvende og sidst taler sandt. (Arendt 1979: 66,69) Man kan hermed som leder fastholde sin ufejlbarlighed, samtidig med at man kan iscenesættes som en profetisk skikkelse med særlige indsigter - en rolle som Nation of Islams ledere gennem tiden haft et stort talent for at udfylde.

VI. Sammenfatning

I et bredere perspektiv kan man hævde, at den apokalyptiske konspirationisme, som NOI betjener sig af, på nogle områder skaber en fusion af en førmoderne og en moderne sekulariseret apokalypteforestilling, som den fremstilles hos Koselleck.

Nation of Islam anvender klassiske førmoderne apokalyptiske forestillinger, f.eks. den om Gud som aktør, der forløser det udvalgte folk ved hjælp af et rumskib. De kosmiske katastrofers forvarsel mangler heller ikke, ligesom der er en vis tidsforkortning på spil, som den udtrykkes her hos en tidligere NOI-helt Elijah Muhammad:

Omkring alle Amerikas sydlige grænser raser stormen. Der er tornadoer og voldsom regn, og flere storme er på vej – den ene efter den anden [...] der er jordskælv og havene raser. Stillehavet er nu vredt og raser og kaster kæmpe bølger ind som aldrig før. (Final Call: (1973) 2008)

Hvis Nation of Islam udelukkende betjente sig af denne form for apokalyptisk forestilling, var det sandsynligt, at organisationen hurtigt ville ende i en marginaliseret position som et præmoderne fænomen. En af grundene til, at Nation of Islam til stadighed kan holde sig på den politiske scene, kan være, at organisationen sideløbende med den religiøse apokalyptiske forestilling også trækker på en moderne politisk forløsningsmetaforik. Margaret Canovan har påpeget, hvorledes det moderne demokrati rummer en sekulariseret frelseforventning om, at det suveræne folk er i stand til at skabe en bedre verden. Denne forventning skuffes ofte i mødet med den mere pragmatiske dagligdags partipolitik, og det tomrum der opstår ligger åben for en populistisk appel (Canovan 1999: 11). Et af populismens centrale pointer er netop at love indfrielsen af demokratiets løfter gennem den direkte folkelige aktion. I den forbindelse aktiveres afsløringen og sandheden som modstandstrope, idet ”populister elsker gennemsigtighed og mistror mystifikationer: de afviser underhåndsaftaler, tågede kompromiser, komplicerede procedurer (...)” (Canovan 1999: 6) Mistroen i populismen slår ofte over i decideret konspirationisme, og med denne forskydning er der mulighed for, at temaerne i konspirationisme, afsløring og frelseforventning endnu engang blandes i en slagkraftig politisk cocktail.

Man kan således hævde, at skønt den religiøse præmoderne apokalyptiske forestilling er manifest hos Nation of Islam, er det afgørende for organisationen, at den tillige kan udvikle og fastholde en politisk forventningshorisont, der trækker på både apokalyptiske og konspirationistiske temaer.

Jeg har i det foregående søgt at antyde, hvordan fusionen af det apokalyptiske og det konspirationistiske perspektiv kan medføre betydelige politiske og ideologiske gevinster i en organisation som NOI. At abonnere på apokalyptisk konspirationisme kan medvirke til at udvikle en sammenhængende fortælling, som medlemmerne kan genkende sig selv i, en fortælling der fungerer både på lokalt, globalt og kosmisk niveau, samtidig med at den kan udfolde sig både i nutiden og i fremtiden.

Det bliver desuden muligt at tilføje lederskabet stor autoritet ved at skabe en symbolsk sammenhæng mellem religiøse figurer og aktuelle handlende ledere. Dernæst betyder den opskrivning og udvidelse af det konspirationistiske fjendebillede, der bliver muligt med inddragelsen af det apokalyptiske perspektiv,

at man kan øge mobiliseringspotentialet. Forestillingen om at operere inden for en begrænset temporal horisont kan yderligere forstærke viljen til handling, ligesom det kan understøtte forestillingen om at være udvalgt. Apokalypsens udeblivelse kan paradoksalt nok fremme en rekrutteringsindsats og medlemmernes overbevisning, og den kan, hvis den bliver anvendt på en retorisk veltilrettelagt måde, styrke lederskabets argumenter og ufejlbarlighed.

Det kan således synes indlysende, at apokalyptisk konspirationisme kan anvendes til at pleje egne interesser og vinde autoritet og magt i en politisk kontekst. Det er da også fristende at antage, at man i lederskabet for en organisation som NOI meget bevidst betjener sig af den apokalyptiske konspirationisme, da den, med en professionel håndtering, kan indebære betydelige gevinster.

Det vil imidlertid være uhyre problematisk at antage, at det udelukkende er kyniske magtinteresser, der er det afgørende motiv bag udviklingen af apokalyptisk konspirationisme i en sådan organisation, idet den tydeligvis også er dybt forankret i ægte moralske, ideologiske og religiøse overbevisninger - jeg vil derfor afslutningsvis formode, at det sandsynligvis er en skønsom blanding af retfærdig harme, ægte overbevisning, kynisk skowmanship og plat populisme, der driver denne store fortælling frem mod verdens undergang.

Noter

¹ Richard Hofstadter anvender hyppigt begrebet 'paranoid' i sit essay om den paranoide stil i amerikansk politik. Han søger at foretage en skelnen mellem patologisk 'klinisk paranoia' og 'paranoid stil', en skelnen som ofte overses i receptionen af hans essay. Det er dog væsentligt at fastholde, at der ikke sigtes til paranoia som en patologisk tilstand.

² Der anvendes det engelske ord "plagues" der kan betyde plager og pest, men også trækker på bibelske konnotationer i de syv plager.

Litteratur

- Arendt, Hannah ([1951] 1979): *Det totalitære herredømme*, Vojens: Forlaget Notabene.
- Barkun, Michael ([2003] 2006): *A Culture of Conspiracy*, Berkeley: University of California Press.
- Berlet, Chip (2003): "Apocalypticism", s. 85-90 i Peter Knight (red.), *Conspiracy Theories in American History*, California: ABC-CLIO.
- Blumenberg, Hans (2002): *Tenkning og Metafor*, Cappelen Akademisk forlag, 2002.
- Brockhoff, Maria (2007): "Patos, Politik og Paranoia", *Kritik* nr. 89, s. 117-128.
- Canovan, Margaret (1999): "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy", *Political Studies*, XLVII.
- Farrakhan, Louis (1993): *A Torchlight for America*, Chicago: FCN Publishing Co.
- Festinger, Leon (1956): *When Prophecy fails*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Final Call ((1996)2007): http://www.finalcall.com/artman/publish/article_4413.shtml.
- Final Call (juli 2007) http://www.finalcall.com/artman/publish/article_3717.shtml.
- Final Call (april (2007) http://www.finalcall.com/artman/publish/article_3411.shtml.
- Final Call: (1973) september 2008) http://www.finalcall.com/artman/publish/article_5201.shtml.
- Gardell, Mattias (1996): *Countdown to Armageddon*, Durham: Duke University Press.
- Goldberg, Robert Alan (2001): *Enemies Within*, New Haven: Yale University.
- Hofstadter, Richard ([1963] 1979): *The Paranoid Style in American Politics*, Chicago: University of Chicago Press, Phoenix Edition.
- Koselleck, Reinhart (2000): *Zeitschichten*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Washington Post (2008): <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/01/14/AR2008011402083.html>.